

Чумак В. А.,

кандидат історичних наук, доцент

МІФОЛОГІЯ РОСІЙСЬКОГО КРИМУ

Проблему українсько-російських відносин і вужче, роль Криму і Чорноморського флоту Росії у взаємовідносинах двох країн важко переоцінити. Тому розгляд цієї теми та її окремих аспектів набуває особливої актуальності. Адже росія є нашим найбільшим, найголовнішим, найважливішим стратегічним партнером хоча б тому, як наголошує член кореспондент НАН України Олег Білорус, що вона є нашою найбільшою, найголовнішою, найважливішою проблемою. А однією з найнебезпечніших і “слизьких” російсько-українських відносинах проблем є Крим. Вона, ця проблема прямо впливає на ідентифікацію і формування національних інтересів як України, так і Росії. Адже Крим давно став ключем до Чорного моря. Хто володарює в Криму, той має можливість контролювати і шантажувати країни Чорноморського регіону, і не тільки.

Крим дає можливість, не в останню чергу, блокувати і шантажувати землі континентальної України, порушувати в цілому безпеку України та її суверенітет.

В руках імперсько-путінської Росії, з її ідеологією “руського мира”, Крим перетворився у дуже небезпечну, для геополітичного оточення, півострівну збройну базу з великим стратегічним значенням. Сьогодні Європа це добре відчуває і розуміє.

Окупований 2014 року фашистським путінським режимом Крим був об’явлений “исконно” російським. Але Путіну було цього замало, недостатньо і були проголошені російськими Південь і Схід України. І врешті решт, 24 лютого 2022 року розпочато повномасштабну війну з загрозою повного знищення України і українців як етносу. Ось такі наміри сучасного Гітлера-Путіна. В цій ситуації особливого значення набуває всебічна підтримка України цивілізованою Європою і Сполученням Штатами.

Для виправдання в очах світу своїх агресивних дій, своєї політики агресії кремлівська камарилья на чолі з Путіним вдається до створення політичних міфів. Московська міфотворчість не обмежується ні в просторі, ні в часі. Чому використовуються саме міфи?

Міф надає можливість дещо завуальовано спотворювати, підмінити історичну дійсність, реальність, минуле, чи не основне або навіть єдине джерело, на яке спирається сучасна політична легітимність. А міф – це неабиякий інструмент безсоромного застосування цього цінного засобу. Про це ґрунтовно доводить Г. А. Могильницька в своїй

монографії “Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства” [1, с. 4].

Політичні міфи, як вказує С. Громенко в своїй відомій праці “Кримнаш. Історія російського міфу”, найчастіше експлуатують урядові діячі для виправдання певних політичних наративів, дій своїх урядів. Принагідно, Громенко нагадує відомий пасаж прусського короля Фрідріха Великого: “Якщо вам подобається чужа провінція і ви маєте достатньо сил, займайте її негайно. Як тільки ви це зробите, ви завжди знайдете достатню кількість юристів, які доведуть, що ви маєте повне право на зайняту територію.” [2, с. 8]

В разі браку “юридичних аргументів” російські міфотворці вдаються до фальсифікованих історичних праць. Сьогодні Росії важливо своїми міфами переконати чи затуманити світову спільноту запевненням, що історія Криму російська і ніяк інакше. Тому викриття цього міфу перед світом означає крах російських претензій на Крим, їх імперських зазіхань на півострів.

Рашисти створили цілий сонм міфів про український Крим. Відомі дослідники С. Громенко і Г. Могильницька в своїх наукових працях оприлюднюють їх значну частину. Враховуючи формат виступу на “круглому столі” зупинимо свою увагу, по мірі можливості, на першому серед рівних міфів про Крим, а саме, “Крим (“ісконно”) споконвічно російська земля”.

Саме поняття “споконвічно” – означає з давніх давен, від початку віків не більше й не менше. При цьому в одних випадках у своїх виступах, публікаціях Путін стверджує, що так думають пересічні росіяни і він сам. А саме: Крим – це історично руська, російська територія з переважно російським населенням. І це твердження апіорі, як даність ніяких доказів не потребує, воно є вірою, аксіомою. Це так звана публіцистична версія.

Проте, в певних випадках, коли слухач чи опонент спонукає уточнити поняття “історичності” і “споконвічності” росіян в Криму, публіцистичної версії бракує. В такому разі використовують псевдонаукову. Вона ґрунтується на псевдонауковій гіпотезі, версії, що в Криму з давніх давен жили скіфи.

Скіфи – знак рівності – слов’яни, а слов’яни це росіяни. Такі пояснення з’явилися у березні 2014 року, коли Крим був повністю окупований Росією.

З 2014 року діяльність Меджлісу кримськотатарського народу на території АР Крим була призупинена російською окупаційною владою, а згодом повністю заборонена. Тоді ж голові Меджлісу Рефату Чубарову було заборонено в’їзд до Криму. [3, с. 9] А згодом проти лідерів кримських татар Мустафи Джемільєва і Рефата Чубарова були відкриті Москвою кримінальні справи.

Як відзначають С. Кульчицький і Л. Якубова у своїй книжці “Кримський вузол”, сучасна російська історіографія є залізобетонним зліпком архаїчного імперського дискурсу. Вона давно привласнила історію Криму, відсунувши не лише українців, а й кримських татар, які до російської експансії кінця XVIII століття були державотвірним етносом на півострові, на маргінес суспільної думки. [4, с. 8]

Найбільш відверто і псевдонауково викладає варіант міфу про ісконно російський Крим П. Надінський у своїх багатотомних Очерках по історії Криму. При цьому історична аргументація його мало цікавила. Він на власний розсуд застосовує історичні факти, археологічні дані, щоб викласти історію Криму, як споконвічної російської землі.

Чого варте твердження, що “кримська земля, навіть у період турецько-татарського панування залишалася російською землею”. Відомо, і це підтверджено й археологічними даними, слов'ян у IX ст. до н.е. – XIII ст. н. е. в Криму не було, крім нечисленних поселень купців. Київська Русь ніяких володінь в Криму не мала. Корсунь (Херсонес) не був територіальним володінням русичів. Про це може бути окрема розмова. І твердження Надінського, що Кримський півострів 1783 року було повернуто його справжньому господарю російському народові, викликає посмішку. А кому Московія в 1480–1700 роках платила дань, т.зв. упоминки. Відомо, що останній раз ці упоминки заплатив Петро I у 1700 році.

Значу, що Петро I був першим (пробачте за тавтологію) з російських можновладців, хто сформував задачу завоювання Криму. Він оголосив це Європейським монархам під час свого Великого посольства 1697–1698 років. При цьому він реалістично, слід це визнати, одночасно вказав на потребу “загнуздати” козаків, тобто поставити під контроль і Україну.

Саме так, разом обидва завдання були виконані, попри ключову роль козаків у війнах проти Туреччини 1735–1739 та 1768–1774 років. За завоюванням Криму і відторгненням його від Османської імперії послідувало знищення Війська Запорозького 1775 р. А остаточна анексія Кримського ханства і перетворення його в заштатну провінцію Російської імперії відбулася 1783 року, про що ми вже згадували вище, автохтонним, корінним, населенням кримського півострова є кримські татари, кримчани і караїми. Кримські татари (самоназва “Крим татарлар”) є нащадками різних народів переважно тюркських, початок консолідації під верховенством кримських татар припадає на середину XIII ст.

Росіяни почали поселятись в Криму після приєднання його до Росії 1783 р. Ревізія, яка відбулася 1793 р., тобто через десять років, налічила в Криму 6,5 тисяч росіян, більшу частину з них становили “приблуди” [5, с. 42.

Довоєнний історик С.Бахрушин характеризує приєднання Криму Росією як “анексію”, об’єктивно оцінюючи і її результати – безпощадне розорення “царизмом тієї красивої і яскравої туземної цивілізації, котра виросла на кримському ґрунті в результаті різнобічних культурних впливів, що схрещувалися тут”. [6, с. 274]

А історики М. Щербаков і С. Рогацький писали в 1939 р. про суть колоніальної політики імперської Росії (цитую оригінал): “Дикий беззастенчивий грабеж, захват лучших земель, уничтожение целых селений, взятки, подкупы, угрозы и насилия – весь этот произвол ярко выражал колониальную политику царизма”. [6, с. 275] В ці роки відкривається одна з найбільш трагічних сторінок для населення Криму – розпочинається перший масовий вихід татар. Так, вже в перші роки існування “російського Криму” його залишили від 4-х до 5-ти тисяч татар, які емігрували до Туреччини. За перші десять років, колоніальний Крим, за даними російського історика А. І. Маркевича, приблизно із півмільйона кримських татар виїхало трошки менше 100 тис, тобто одна п’ята їх. Якщо враховувати виселених Суворовим 30 тис християн, то Крим втратив у ці роки до чверті свого корінного населення. [7, с. 298]

Найбільша еміграція кримських татар до Туреччини відбулася після Кримської війни. Пік переселення, за деякими даними, припадає на 1863 рік, коли повністю опустіли 784 аули і села. За підрахунками уряду: 141 667 чоловік, але сюди не входять ті, які виїхали без паспортів. Коли еміграція закінчилась в Криму залишилось 102 951 житель. [8, с. 334] Склалася парадоксальна ситуація: у діаспорі опинилося більше кримських татар ніж на рідній землі, в Криму.

За даними Громенка, тільки на початку ХХ століття частка росіян у Криму перевищила частку кримських татар. Зазначимо, що аж до депортації кримських татар у 1944 р., росіяни не становили абсолютної більшості на кримському півострові, як це є нині. [9, с.44]

Згідно з російським переписом населення (2014 р.) росіян в Криму нарахували 68,3%, українців – 15,8%, кримських татар – 10,6%. Росія підробила результати “перепису” з метою применшити кількість кримських татар у Криму. Тобто міфу про “споконвічний російський Крим” знову були необхідні урядові підпорки.

З усього сказаного можна зробити наступні висновки. Росіяни в Криму отримали більшість внаслідок імперського тиску на кримських татар включно з геноцидом-депортацією 1944 року, а не шляхом своєї міфічної “споконвічності” в Криму.

В книзі “#Кримнаш. Історія російського міфу” С. Громенко робить однозначний, заснований на скрупульозному аналізі документів та історчних фактів, висновок. А саме: “З трьох тисячоліть писемної історії Криму (ІХ ст. до н. е. – ХХІ ст.) росіяни на півострові становлять

відносну етнічну більшість лишн 115 років, або 3,8%, а абсолютну більшість 72 роки, або 2,4% усієї кримської історії.

Висновок однозначний – це повне фіаско російського наративу про “споконвічний російський Крим”, купель Росії.

Список використаних джерел:

1. Див. Могильницька Г. А. Міфотворчість як обґрунтування історичного мародерства. Нікополь : ТОВ “Принхауз” “РИММ”, 2015. С. 4.
2. Цит. за Громенко С.В. #КримНаш. Історія російського міфу. К., 2017. С. 8.
3. Див. *Крим інформ*. 2018. № 5(13). С. 9.
4. Див. Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова. Кримський вузол. К. : ТОВ “Видавництво “КЛЮ””, 2018. С. 8.
5. Цит. за Громенко С. В. #КримНаш. Історія російського міфу. К., 2017. С. 42.
6. Див. Возгрин В. Е. Исторические судьбы крымских татар... С. 274–275.
7. Див. Возгрин В. Е. Исторические судьбы крымских татар... С. 298.
8. Див. Возгрин В. Е. Исторические судьбы крымских татар... С. 334.
9. Див. Громенко С. В. #КримНаш. Історія російського міфу. К., 2017. С. 44.